

Fragmente

din

Istoria bisericescă a Românilor.

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Non quis, sed quid.

ERDÉLYI MŰZEUM

321 * 1903. APR. 17.

KÖNYVTÁRA

Sibiu,

Tipariul Tipografiei archidieceșane

1903.

V. C. 65.

Fragmente

din

Istoria bisericăscă a Românilor.

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Non quis, sed quid.

Sibiu,

Tipariul Tipografiei archidiececane

1903.

Fragmente

din

istoria bisericească a Românilor.

Bătrânii noștri din veșturile trecute cu multă muncă cercetând urmele istorice aflară, că Români ca creștini au avut păstorii lor suflatești, cu eparchiile lor episcopale și metropolitane.

Istoria așa încheată a bisericeii noastre devenise dogmă și cult religios, la care cu mândrie și satisfacțiune se închinau toți Români.

Astăzi însă, în contra acestei convicțiuni mângăitoare, s'au sculat unii din generațiunea mai nouă, cari punându-se pe terenul negațiunilor, combat aprig continuitatea ierarhică a bisericeii române, strigând sus și tare: *quod non est in actis, non est in mundo*; ear' de gălesc totuși vr'un act din timpurile mai vechi, acela ori e fals, ori e interpretat în sensul vederilor secesionistice.

Când atari negațiuni ori întorcheri provin de la adversarii noștri politici și naționali, nu ne mirăm, pentru-că suntem dedați cu ele.

Nu ne mirăm afară din cale nici de hiperzelul acelor noviți, cari din punctul lor de vedere al confesionalismului vor să arete, că Românii pe timpul regilor apostolici au fost subordinați jurisdicțiunii catolice, — eară pe timpul principilor indigeni ai Ardélului au fost supuși superintendentului calvin, prin urmare o ierarhie adevărat națională se începe numai cu Athanasie unit cu biserica rom. catolică.

Asta se esplică lesne, ca o continuare tradițională a acțiunilor de propagandă.

Dar' e neesplicabil, cum de unii din tinera generațiune chiar a României, cari ar trebui să fie liberi de atari preocupațiuni, devin la inconvenientele istorice atât de străine? Ar crede omul, că e o pasiune irresistibilă de a trece de originali, dacă nu s'ar deochiá ca o regretabilă plagiatură după Rössler, Hunfalvi, etc.

Atari aberațiuni s'au manifestat mai de curênd în două broșuri: una la Blaș 1902 sub firma: „*Vechile epis-*

copii românești“ etc. alta la București 1902 sub titlul: „*Sate și preoți*“.

Ambele escelază prin ipotezele lor argumentate mai preste tot cu îndoelnicele *probabil, pôte, se pare, etc.*, ce se repețesc în ambele cărți de câte o sută și mai bine de ori.

Și ce e mai comic, este: provocarea uneia la autoritatea celeilalte, completându-se reciproc după proverbiul lexicografic:

Geld — siehe Beutel,

Beutel — siehe Geld.

Se potrivește aici foarte bine și ce ȃice contele *J. Kemény* în următoarele

„Unkritisch aufgestellte Muthmassungen und Behauptungen sind auf dem Felde der Geschichte äusserst gefährliche Dinge, denn der eine stellt die Muthmassung auf, der zweite baut Meinungen darauf, der dritte betrachtet sie schon als Wahrheit, macht Folgerungen daraus und fügt noch ex propriis etwas dazu, der vierte fügt dem Gefügten wieder etwas bei, und indem dieses in einer gewissen genealogischen Ordnung so fort geht, übergeht endlich die Geschichte in longas errorum generationes, etc. (veđi Kurz, Mag. II. p. 3).“

Cam așa progresază exploatările uneia din ceealaltă broșură, mai sus amintite.

După noua doctrină a acestora, Metropolia de Alba-Iulia există numai de la Mihaiu Vitézul încóce, care a zidit mai întâiu mănăstirea și catedrala metropolitană, aducând acolo pe Ioan de la Prislop de primul metropolit, ce l'au avut vre-odată Români din Ardél, ear' înainte de aceea Români n'au avut nici archiepiscopi, nici metropoliți și nici episcopi sufragani, ci numai pseudo-archierei, străini, venetici, vagabunđi, figuranți de azi până mâne, etc. Incolo numai sate și preoți preste păstori, văcari și porcari pe la satele săsești și pe lângă curțile domnești, etc.

Intrând noi în examinarea acestor ipotese păcătóse, să vedem mai întâiu cum stăm cu metropolia din Bělgrad a lui Mihaiu Vitézul?

Mihaiu Vitézul devenise domn preste Ardél numai după debelarea — nu a lui Stefan (cum din greșelă dice opul „*Vechile episcopii*“ pag. 66), ci a lui Andreiu Báthori, la Șelimber lângă Sibiiu în 28 Octobree 1599, pe când înainte de aceea el erá numai aliatul lui Sigismund Báthori, —

prin urmare el nu putea din propria sa putere să dispună ceva în Ardeal fără învoirea lui Sigismund și cu atât mai puțin a fundă metropolii și a denumi metropoliți în Alba-Iulia.

Mihaiu Vitézul strîmtorat de Turci, erá nevoit să încheie cu Sigismund Báthori tractatul de alianță din 20 Maiu 1595. Spre acest scop Mihaiu Vitézul a trimis la Sigismund în Alba-Iulia o ambasadă strălucită, compusă din *Efrem*, arhiepiscopul din Târgoviște, *Luca*, episcopul din Buzeu, și *Teofil*, episcopul Rîmnicului, asistați de 11 veliți boeri anumiți în actul de alianță, în puterea căruia Sigismund luă titlul de „*Serenissimus princeps Dominus Sigismundus, dei gratia Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae transalpinæ et sacri Romani imperii Princeps, Partium regni Hungariae Dominus et Siculorum Comes etc. Dominus noster Clementissimus Vaivoda autem a sua serenitate: Mihael Vaivoda Regni nostri Transalpinensis etc. fidelis noster dilectus.* (Hurm. 1595). Prin urmare Mihaiu Vaivoda transalpin devenise numai un locțiitor al lui Sigismund în regatul acestuia transalpin.

După-ce Sigismund acum ca suveran al Valachiei transalpine asi-

gurà administrațiunea autonomă a Valachiei transalpine în afacerile civile după vechiul obicei al țerii, stipulează și în cele bisericești următoarele :

„*Universum ordinem ecclesiasticum et monachicum sive calugarorum serenitas sua relinquet in antiquo usu et consuetudine, ritu, ceremoniis, et libertate ipsorum, qui solitos etiam suos proventus libere percipere poterent. Omnes etiam Ecclesiae Valachicales in ditionibus suae Serenitatis existentes erunt sub jurisdictione vel dispositione Archi-Episcopi Tergovistiensis juxta Ecclesiastici juris et ordinis illius Regni dispositionem, proventusque suos solitos et ordinarios percipere poterunt.*“

De aci se vede apriat, că ambasada Valachiei transalpine și a asigurat autonomia bisericească a propriei sale țeri (Regni illius), condiționând supunerea bisericilor și mănăstirilor de acolo numai sub arhiepiscopul din Târgoviște, după usul cel vechiu, de a nu lăsa să între vre-un abus, prin care biserica de acolo să devină dependentă de vre-o autoritate străină; așadară intențiunea n'a mers și într'acolo — după cum vor să deducă novisatorii nostri de istoria bisericească — ca să reguleze și afacerile ierarchice din Ardél, și

cu atât mai puțin de a subordina Metropolia din Alba-Iulia, ca sufragana celei din Târgoviște.

Metropolitul Românilor ortodoxi din țerile coronei ungare stă în legătură ierarhică în prima linie sub Patriarchul din Constantinopol și numai în calea delegațiunii sub metropolitul exarch din Ungrovlachia, ca celui mai de aproape reprezentant în afaceri de sfințirea Archiereilor, — după dreptul canonic din vechime, — și nici decum în puterea tractatului de alianță între Sigismund și Mihaiu.

În tractatul acesta nu se face nici o pomenire de intențiunea fundării unei Metropolii noue în Bělgrad prin Mihaiu Vitézul, prin urmare tot ce s'a făcut atunci în privința acesta se reduce la un fapt de pietate a ambasadei române, care vedând în Alba-Iulia starea deteriorată a mănăstirei și a bisericei celei vechi metropolitane, în care eră înmormântat și Danciu Brancovénul tatăl lui Mateiu Voda de mai târziu (v. Jorga, Sate și preoți pag. 153) au prins ocasiunea de a întreveni la Sigismund să concédă repararea mănăstirei și zidirea unei catedrale noue, — ceea-ce s'a și efectuit între anii 1595—1599, nu fără contribuirile munificente ale

celor 14 membri avuți ai ambasadei și ale altor binefăcători creștini.

Contribuit'a ceva lă aceea și Mihaiu Vitézul? Nu se scie! Destul atâta, că pe când a întrat Mihaiu Vitézul ca cuceritoriu în Alba-Iulia la anul 1599, mănăstirea și catedrala cea nouă era gata și isprăvită, în cât nu mai avea lipsă să mai facă și el alta numai și numai pentru ca neologii nostri istorici să pótă face din Mihaiu Vitézul pe primul întemeietoriu al Metropoliei din Alba-Iulia.

Dar' nici aceea nu stă, că Mihaiu Vitézul a instituit acolo de primul metropolit pe Ioan de la Prislop, — pentru-că acesta din simplu egumen a fost ales prin cler și confirmat prin Sigismund de Archiereu în scaunul metropolitan din Alba-Iulia, încă la anul 1595, când Mihaiu Vitézul nici nu erá pe acolo, ci se bătea undeva cu Turcii pe la Dunăre.

Conferirea unei cârje de argint lui Ioan de Prislop din partea lui Mihaiu Vitézul, chiar adevărată să fie, încă nu constată, că Ioan de Prislop a fost primul metropolit de Alba-Iulia.

Existența unei cârji de argint se constată d'abia în zaconicul din

anul 1679, dară acolo nu se spune că e de la Mihaiu Vitézul, cu toate că la multe alte obiecte inventariale e amintită și proveniența, și nici nu se spune că pe cărja acésta de argint ar fi fost gravat numele lui *Ioan* și cu atât mai puțin Ioan de Prislop.

Cârja lui Ioan de Prislop, ce ar fi fost conferită de Mihaiu Vitézul, devine cu atât mai îndoelnică cu cât acest metropolit a fost introdus în scaunul Metropolitan încă la 1595 prin Sigismund Báthori, prin urmare el ca omul Báthoreștilor, după căderea acestora la 1599 a fost nevoit să se retragă, lăsând loc Arhiepiscopului Demetriu, adus cu sine de Mihaiu Vitézul, și a se reîntorce numai după căderea acestuia.

Se afirmă din partea reformatorilor noștri de istoria bisericească, că Mihaiu Vitézul ar fi înzestrat noua sa Metropolie din Bělgradul Ardélului și cu moșii, — *probabil* cu moșia Órda din apropierea Albei-Iulie. Inșe cu *probabilități* de acestea nu se satură nici un metropolit și nici măcar vr'un canonic.

La atari fundațiuni de metropolii noué și donațiuni cu moșii se recereá vre-o diplomă sau vr'un articol de lege, măcar din Dieta ce o

a ținut Mihaiu Vitézul la 20 Iuliu 1600 în Alba-Iulia, unde s'a fost decretat scutița preoților, ce a ținut numai de ași până mâne, în cât a trebuit să o renoiască Báthori Gábor în anul 1609 etc.

N'a rămas așadară în urma lui Mihaiu Vitézul nici metropolie făcută de el, nici moși, nici scutițe, nici altceva pentru Români din Ardél, de cât persecuțiuni, nevoi și chinuri.

În fine fraza aceea, că din episcopia Silvașului s'a născut metropolia din Bělgrad, e pe cât de absurdă, pe atât e și ridiculósă. Ade-că-te egumenul Ioan din mănăstirea Silvașului, ales metropolit pentru scaunul Bělgradului a luat din Silvaș metropolia în spinare și o a adus cu sine la Bělgrad! Risum teneatis, amici!!

Metropolia română din Bělgrad însă a esistat și mai înainte de egumenul Ioan de la Prislop, ceea-ce se constată prin antecesorii sei în scaunul metropolitan.

În urma articolului dietal I.—8 din anul 1579, prin care se recunoște vechiul drept de alegere al Vlădicilor prin popii românesci, se alege metropolit Genadie I (1579—1595).

În sbornicul tipărit de Coresi în S.-Sebeș la anul 1580 se titulează: „*Eu osfințitul Metropolit Genadie al Ardealului*“, și la asta Coresi adaugă: „*din porunca preasfințitului Metropolit al Ardealului Kir Genadie*“. Apoi în precuvântarea Evangeliariului, tipărit tot de Coresi la Brașov în anul 1581, judele Brașovului Luca Herschel dice: „*mă sfătuii cu luminatul Metropolit, Marele Genadie din tot ținutul Ardealului și Oradei etc.*“ (Bian & Ho-doș, Bibl.).

Écă — așadar' — un Metropolit român încă cu 20 ani înainte de intrarea lui Mihail Vitezul în Alba-Iulia și cu 15 ani înainte de Metropolitul Ioan de la Prislop.

Dar hipodidascalii nostri dice, că Genadie acesta nu se scrie metropolit al Bělgradului, ci al Ardélului, la ceea-ce răspunsul e natural, că cuvântul metropolit însuși spune, că locuesce în metropola principelui, care nu era alta, de cât Bělgradul.

Și dacă principele Sigismund în diploma din 20 Martie 1595 numesce pe Genadie numai ca fost *episcopus Ecclesiarum Valachalium in Transilvania*, tot asemenea numesce el și pe următorul acestuia, pe Ioan de la Prislop *episcopum ecclesiarum Valachalium in*

regno hoc Transilvaniae et partibus regni Hungariae etc., și totuși novisatorii nostri nu se împedecă de a ține pe Ioan de Prislop nu numai de Metropolit, ci încă de primul Metropolit al Bălgradului.

Difficile est satyram non scribere!

Anachronistii nostri mai știu scóte din straița *posibilităților* și invențiunea, că atât Genadie cât și antecesorii sei Christofor și Eftimie (1572—1574) au fost sfințiți *probabil* la Ipec, de unde au imitat obiceiul de a se numi pe sine metropoliți.

Las că *probabilitatea* acésta nu e *probată* cu nimica, dar chiar sê se fi întemplat vr'un cas excepțional, acésta nu conturbă legătura ierarhică cu exarchatul din Ungrovlachia, ce a esistat de lege, — după cum recunósce și autorul vechilor episcopii, că a esistat cel puțin de la anul 1401 încóce (v. pag. 4).

Nu de la Sêrbii din Ipec, cari căduți sub Turci încă de la anul 1459 nici nu mai aveau Patriarch sau Metropolit acolo pe timpul lui Eftimie, Christofor și Genadie, au imitat acésta titlul de Metropoliți români, ci l'au erezit din cele mai vechi timpuri, și asta cu atât mai vîrtos, cu cât dacă Români au avut *sate* și

preoți, au trebuit să aibă și superiorii sei în ordinea ierarhică.

Acésta se constată și mai lămurit prin continuitatea existenței lor și mai vechiă.

Să trecem preste diptichul metropoliților de Alba-Iulia, ce se suie până la anul 1348, pentru că se dice a fi defectuos, cu tóte că atari pomelnice, ce se mai găsesc pe la mănăstirile atât din Romănia cât și din alte țeri vecine, cu tóte defectele lor, se folosesc ca material prețios pentru istoria bisericéscă, — și se ne oprim mai cu răgaz la documentele mai positive din secolul XIV și XV, cari constată destul de luminat existența Archiepiscopilor români din Ardél și Metropoliților de Bělgrad din vécurile acelea.

Cu Chrisovul din 13 Aug. 1391, Antonie Patriarchul Constantinopolei primesce și binecuvântă darul ce l'a făcut Vaivoda Balicza (Balc) și Drag Meșter, Mănăstirei din Marmaroș, fundată în numele sfântului Archangel Mihail, îndreptățind pe egumenul Pahonie să priméscă venitele de la moșiile mănăstiresci, să aibă autoritate preste preoții și credincioșii de la acelea, să pótă sfinți bisericile, să judece în cause biseri-

cesci și în toate acestea să-i stea într'ajutor arhiepiscopul sau episcopul, ce ar întreprinde pe la mănăstirea aceea, ear' în serviciul divin să po-
menescă și pe Patriarchul, etc.

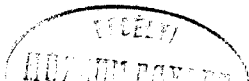
Écă! așadar' un document public din secolul XIV, ce dovedește legătura ierarhică la Români din evul mediu, începând de la Egu-
meni, Episcopi și Arhiepiscopi până la Patriarch, și de care au luat act și regii țerii și autoritățile posterioare. Autenticitatea acestui document e dovedită nu numai prin transumtul din anul 1721, ci după cum ne spune I. Mihalyi (în diplom. pagina 111) se adevărește și prin textul original grecesc publicat prin Mihail Cogălniceanu în Arch. română, despre care profesorul de limba greacă de la universitatea pestană Ioan Télfy s'a declarat, că textul latin e tradus fidel.

Și cu toate acestea heterodoxii nostri au aflat și în contra acestui document prețios obiecțiunea, că un Patriarch cu numele Antonie pe la anul 1391 *probabil* n'a existat. Dar' cine alt Patriarch de cât Antonie pe la anul 1391 a existat? nu ne știu spune nici măcar cu *probabilitatea în proșap.*

Conexiunea ierarhică a Românilor cu Metropolitul lor se constată mai departe și prin decretul regelui Mathia Corvinul din Sâmbăta înainte de Dumineca Laetare 1479, în virtutea căruia la intrevenirea Metropolitului Ioanichie din Bělgrad, se scutesc preoții români din Marmaroș de taxele regale.

La reproducerea acestui chrisov în diplomele Maramurășene I. Mihalyi, care cunósce referințele marmaroșiane fórte bine din isvórele imediate, reflectéză fórte nimerit, că cuvântul Bělgrad, ce s'a întrebuintat în cererea Metropolitului Ioanichie pentru scutirea preoților români din Marmatia a fost greșit tradus în decretul regal cu Nandor Albensis = Belgradul sêrbesc, în loc de Bělgradul ardelean: Alba-Iulia, — pentru-că clerul din Marmatia n'a fost nici odată supus ierarhiei sêrbesci, ci totdeuna numai Archiepiscopului din Transilvania, după cum rectifică și diploma proximă din anul 1494.

După invasiunea lui Mahomed II în anul 1458 Sêrbia devenise cu totul provincie turcésă și sute de mii de Sêrbi, parte emigrară, parte cădură în servitute, și nu mai eră vorbă de o stăpânire sêrbésă, nici

de un Metropolit sârbesc Ioanichie sau Ioanychik în Belgradul sârbesc sau în Ipec, care se stăpânescă preste bisericile române din Marmăția sau din Ardél.

Acest inconvenient simțindu-l și autorul *Satelor și preoților*, și voind a repará anachronismul autorului *vechilor episcopii* găsesce expedientul *probabilității* dîcînd: „Pe acea vreme însè se *pôte* admite lesne, că Metropolitul Sêrbiei supuse de Turci se aflá adăpostit la curtea regelui unguresc“.

Dacă numai se *pôte* — fără dovadă pozitivă — apoi nu mai perdem nici noi vremea cu Metropoliți *probabili*, cari vagabundéză numai în fantasia autorilor amintiți.

Va fi destul în contra lor se ne provocăm la decretele lui Vladislau din 19 Maiu 1494 și din 29 Novembre 1498, prin cari se esplică apriat, că Archiepiscopul amintit în Chrisovul Patriarchului Antonie și în decretul regelui Mathia din anul 1479 nu e altul de cât cel din Transilvania, căruia diecesa Muncaciului cu Marmăția e subordonată ca sufragană.

Dar' și în contra acestora se resvrêtesc antagonistii nostri. Unul dintrè ei esplică, că sub archiepiscopul de Transilvania se înțelege cel

latin, cu tóte că latinii n'au avut nici când Archiepiscopi, ci numai Episcopi de Transilvania.

Altul și mai latin cu provocare la părerea lui Batthányi, episcopului r. catolic de Transilvania (+ 1798), căruia nu 'i conveniá un Archiepiscop român de Transilvania, susține, că Archiepiscopul din decretele lui Antonie și ale lui Vladislau n'a fost cel de Transilvania, ci cel de Transalpina, și asta cu atât mai *probabil*, cu cât că conciliul lateran din anul 1215 supusese tóte bisericile ortodoxe episcopilor latini, prin urmare o episcopie sau o arhiepiscopie ortodoxă română în Ardél sau în Ungaria nici nu poteá esistá. — Avem și noi cunoscință de atari concluse de ale conciliilor latine și de multele decrete de ale Papilor, cari porunciau să se stingă toți ortodoxii, — numai cât că ortodoxii nu se prea uitau în gura lor, după cum nici noi nu prea dăm credēmânt întortochierilor, ce le-am văduț, că le fac antagonistii nostri cu *posibilitățile* lor față de actele positive ce le-am citat și de cele ce vom mai amintí.

Episcopul Pelegrin de Patavia pe la anul 980 scrie cătră Papa Benedict VII, că înainte de venirea

Ungurilor în Panonia se aflau deja șapte episcopii, ear' istoricii bizantini Cedren și Zonara ne spun că pe la anul 947 principele Ardélului Iuliu (Gyula sen.) botezându-se în Constantinopol, a adus de acolo pe Ieroteiu de episcop, care reședând lângă principele în capitala Alba-Iulia, a devenit primul Metropolit al Ardélului, de la care au luat titlu și următorii sei.

Regele St. Stefan, nepot al amin-titului Gyula de la fata acestuia Șarolta, botezat după ritul grecesc cu numele Voicu, a trebuit să aibă episcop grecesc înainte de a trece la biserica latină (1000).

Principele Ardélului Geiza — *Κραλης Τσρκίας* — primește coróna grecescă de la împăratul bizantin Ducas (1059—1067).

Papa Inocențiu III la anul 1206 provócă pe Archiepiscopul de Caloceea să ocupe episcopatul grecesc din Belenus; ear' Grigorie IX la anul 1234 scrie regelui Bela să converteze pe episcopii schismatici din Cumania, ce se estindea și preste Ardélul ost-sudic (v. Cont. I. Kemény în Trans. 1868 pagina 71).

Grigorie al XI-lea la anul 1374 provócă pe regele Ludovic să con-

verteze pe Valachi la credința catolică, — și așa mai încolo — până la Chrisovul lui Antonie din anul 1391 și la decretul regilor din anii 1479, 1494, 1498 și până la Metropolitii Șuluț și Șaguna, dovedi neîntrerupte de existența creștinilor, bisericilor, mănăstirilor, episcopilor și Archiepiscopilor sufragani și metropolitani.

Dar' scepticii nostri obiectează, că din sporadicitatea datelor despre ierarhii români nu se poate deduce coerența și continuitatea lor istorică, mai cu seamă că ne lipsesc și registrele despre seria neîntreruptă a numelor lor. — Noi însă tocmai pe baza acestei sporadicități, ce se estinde preste toate vécurile și preste toate părțile locuite de Românii creștini ortodoxi deducem, că ei au avut totdeauna ierarhii lor, fără de cari n'au putut existá nici un moment, și dacă numele tuturor dintră ei n'au rămas cunoscute, această împrejurare încă nu dovedesce că ei n'au existat.

Rogu-vă! Care biserică, chiar și cea r. catolică, e în stare să producă o serie neîntreruptă a ierarhilor sei începând din evul mediu până în ziua de astăzi? Biserica rom. catolică

din Ardél abia începe cu Simon din anul 1106. Și dacă episcopatul r. catolic de Transilvania, cassat în anul 1556, de abia fù restaurat la anul 1697, nimicitu-s'a continuitatea acestei ierarchii? Ori dacă episcopul unit Pataki a denegat existența Metropoliei de Alba-Iulia, din causă că nu erá canonisată de Papa, împedcat'a pe Șuluț să o restaureze la anul 1850—1854? Pagubă că autorii *vechilor episcopii și ai satelor și preoșilor* n'au trăit o mie de ani, ca începând cu Ieroteiu al lui Gyula din Alba-Iulia să mérgă ca raportori cu caetele lor pe la toți de-a rîndul, ca să 'i însemneze cu numele până în ziua de astăzi, că și atunci, ne mai avênd pe cine să desavueze, de sigur că s'ar desavuá ei pe ei.

Obiecțiunea că nu toți Metropolii au reședut în Alba-Iulia încă nu slăbesce îndreptățirea de a se numi de Alba-Iulia sau Vlădici ai Bělgradului, — pentru-că Metropolitul gr. cat. de Alba-Iulia et Făgăraș încă nu șede nici la Alba-Iulia nici la Făgăraș, și câți alții asemenea. În timpuri de prigoniri, de resbele, de incursiuni inimice etc. se vor fi retras și metropolii pe la mănăstirile din apropiere, precum a fost cea de

la F. Diod, cea de la Silvaș sau altele ascunse prin munți, dar' prin aceea ei tot Metropoliți au rămas.

În fine antagoniștii noștri susțin și aceea, că întră episcopiiile sporadice de prin țeră și întră Metropolia de Alba-Iulia n'a esistat nici o legătură de sufraganeitate.

Să vedem cum stă tréba și în privința acésta.

Episcopia Muncaciului. Am vădut din diplomele anilor 1391, 1479, 1494 și 1498, că acéstă episcopie era subordonată Archiepiscopului-Metropolit de Transilvania. Autorul *Satelor și preoților* (pag. 41) mărturisesce, că Sergie a fost sufraganul lui Ioan de Bělgrad și nu denégă, că Partenie al Muncaciului a fost sfințit de Metropolitul Stefan Simeon în Bělgrad, unit sau neunit, tot atâta. Diecesa Muncaciului se estindeá nu numai preste Ruteni, dar parte mare și preste Români aceia, cari mai târđiu s'au încorporat diecesei din Gherla, — apoi însuși Batthyányi o a considerat de română, când scrie în *Legum Ecclesiast. I. pag. 514--515* de *Episcopatus Valachorum Muncaciensis origine et factis* (Trans. 1868 p. 143).

După trecerea diecesei Muncaciului la uniunea cu biserica r. catolică,

Românii din Marmăția, rămași în ortodoxie, s'au folosit de arhieriei lor, ce se aflau prin mănăstirile cele multe fondate de Voievozii și Cnezii lor, precum au fost la Peri, la Bârvana, la Uglya, la Petrova, la Hust etc., cari toate stăteau sub Metropolia de Alba-Iulia, ceea-ce se vede și de acolo, că Methodie la anul 1688 și Iosif Stoica pe la anul 1699 luă titlul de episcop românesc al Maramurșului, și în vacanța scaunului metropolitan din Bělgrad, Iosif se intitulă de administrator al acestuia și sfințiá preoții din Ardél etc. Dar și înainte de acestea metropoliții de Alba-Iulia purtau titlul și de ai Maramurșului, precum se vede acésta din titulaturile lui Genadie, Varlaam etc. Astăzi episcopia Maramurșului se represintă prin Vicariatul episcopesc gr. cat. al Marmăției.

Precum la sorgentele Tisei în Marmăția, așa și pe văile Someșului, începând de la Rodna și de la Clușiu până la Chior, Sălăgiu și Sătmar, Voievozii și Cnezii cei mulți ce 'i represintă miile de nobili români de astăzi, încă au avut pe moșiile lor privilegiate numărósele lor mănăstiri cu arhieriei, la cari nu puteau penetrá invasiunile profane și din cari

după slăbirea puterii papale eșiră la ivelă episcopii diecesane.

Astfel n'a fost nevoia, ca episcopia Vadului să o creeze domnitorii Moldaviei refugiați la Ciceu, Unguraș, Bistrița etc., eară dacă vor fi contribuit și ei ceva ca creștini buni la acea mănăstire sau episcopie, acésta nu se pôte considerá, că ei au fost întemeietorii aceleia, pentru-că acea episcopie *a existat*, cum constată actele publice, *ab antiquo*.

Și chiar dacă admitem, că óre-care dintră acești domnitori refugiați ar fi adus cu sine și vre-un arhieriu domestic, încă nu urméză, că episcopii de Vad n'au fost sufragani ai Metropolitului de Bělgrad. Insuși autorul „*Vechilor episcopii*“ (la pag. 26) scrie: „*Pentru importanța acestei episcopii, arhieriei Bělgradului, moștenitorii ei legiuși, i-au păstrat amintirea în titulaturile lor*“, ear' astăzi se represintă prin vicariatele episcopesci, prin prepositura de Vaad, etc.

Autorul „*Vechilor episcopii*“ pune de primul episcop cunoscut al Vadului pe Larion sau Ilarion pe la anul 1523, care cerù atunci confirmarea privilegiilor acordate odinióră călugărilor din mănăstirea ardelénă, a Bistriței, „*cari trăiau în păduri după*

regula cea grecă și vechiă a bisericei, departe de fumul cetăților“. Va să zică, în timpul reformațiunii, pentru-că mai înainte de aceea în sensul conciliului lateran nu se îngăduia așa ceva. Cu toate acestea autorul „*satelor și preoților*“ ne spune, că încă înainte de reformațiune, pe la anul 1489 se aședă un episcop „*quidam graecus*“ — grec de națiune sau de religiune? tot atâta, — cu numele Marcu, în colonia Feleac a Clușului, care mai avu acolo încă vre-o câțiva succesori, pe Danciu și Petru.

Va să zică, aci nu e vorba de vre-o episcopie sufragană, ci numai de aparițiunea unor episcopi „*departe de fumul cetăților*“ într'o pădure a Clușului, din valea Someșului, ce cade în regiunea episcopiei de Vad, ca o expositură pentru trebuințele creștinilor din valea Someșului mic. Nu pricepem dar, de ce o gónă așa aprigă în contra unor episcopi, cari și-au găsit un cuib de scutire în vârful Feleacului?

Mai scurtă seria de episcopi ca Feleacul se arată la episcopia Geógiului superior (Fel.-Diód) situată întră munți pe valea Geógiului, ce curge în Murăș aprópe de Bělgrad, pentru-că aci e cunoscut numai un

episcop cu numele Cristofor, căruia Regina Isabela 'i confere episcopia din mănăstirea Fel.-Diód cu decretul din Alba-Iulia, Vineri după Dumineca Laetare anul 1557, în care se dice: *Horum igitur intuitu Episcopum Claustrî Fel.-Diod cum omnibus ejus episcopatus pertinentiis ac proventibus et emolumentis quibus-libet ad eundem Episcopatum ab **antiquo** provenire solitis eidem Christophoro duximus dandum.*

Din acésta se constată apriat, că episcopatul acesta a existat din vechime și nu se pôte reduce la o *probabilă* înființare a sa prin niscari-va Voievođi din Valachia transalpină, ca Radu Paisie, Radu de la Afumați, sau alt Radu mai neafumat, dintré cari unii au căpătat de la stăpânitorii Ardélului niscari locuri de adăpostire pe lângă Bělgrad, dar nici unul n'a avut vre-o moșie chiar la Fel.-Diód, și despre cari nu e nici o dovadă, că ar fi dăruit vre-o lăscăie la mănăstirea sau episcopia de acolo. Mănăstirea e vechiă, întemeiată de Cnezii cei vechi și proprietari ai minelor de aur ereditate încă de la Agathirsi.

Cumcă la episcopia Geógiului-de-sus avem cunoscință numai de episcopul Cristofor, care încă a tre-

cut mai târziu la Metropolia din Bělgrad, se explică, că Metropolii mai vechi, când erau nevoiți de împrejurări grave, se retrăgeau la mănăstirea Geógiului-de-sus, între munți, ca la cea mai de aproape de Bělgrad, până trecea nevoia.

Tot așa stă tréba și cu *Bistra*, din munții apuseni pe Arieș, unde Șincai găsesce la anul 1651 pe episcopul *Sava*, care a asistat Metropolitului Stefan la consacrarea lui Partenie al Muncaciului. — Dar' erudiții nostri antagoniști pun pe acest Sava tocmai la Mănăstirea Bistrița din Moldavia, de unde Metropolitul Stefan l'ar fi adus dimpreună cu George, tot din Moldavia, ca să sfințescă pe Partenie. — Dacă s'ar pute adeveri acésta mai pozitiv, am perde încă pe un episcop din Ardeal, și pace. Atâta pagubă. Numai nu pricepem, cum se aducă Metropolitul Stefan asistenți la consacrare nisce egumeni mănăstiresci, tocmai din Moldova, când el aveá archierei mai pe aproape dintré cei mulți din Marmăția, dintré Brancovicescii de la Ienopolea, sau dintré cei din Banat, etc?

Pasiunea cea înfocată de a sterge ori-ce urmă de episcopi ortodoxi ori și unde se póte, a îndemnat pe au-

torul „*Vechilor episcopii*“ să alunge și pe *Macarie* episcopul din *Galati* lângă *Făgăraș* (1469), tocmai la *Halici*, în *Galiția*. — Colegul seu, autorul „*Satelor și Preoților*“, vădând, că părerea acésta e prea bécănă, vrea pe basa *posibilității* să 'l aducă mai aprópe ajungând cu el până la *Galatii* de lângă *Bistrița*. — Dar' ce caută un episcop vagabund din *Galiția* sau de la *Bistrița* la magistratul *Sibiiului*, ca să 'i scótă simbria de la credințioșii sei de pe pământul săsesc, ce se mărgineá cu *Galatii Făgărașului*?

Episcopul din *Galatii Făgărașului*, ca și cel de la *Vladeni*, asemenea mărginaș cu țera *Făgărașului* spre *Brașov*, despre care face amintire contele *J. Kemény* în *Colecțiunea* sa, la anul 1577 (v. *Transilv.* 1868 pag. 102), sunt rămășițele vechiului episcopat al *Făgărașului* instituit ab *antiquo* prin boerii cei mulți ai ținutului *Blachorum* de *Făgăraș*, de unde *Negru Voda* descălecând la *Câmpulung* a dus cu sine și pe episcopul *Făgărașului*, și de unde la anul 1380 episcopul *Făgărașului Chariton* e transferat ca *Metropolit* al *Ungro-Vlachiei* (v. *Hașdeu, Negru-Voda*, pagina 233).

Trecând preste episcopia așa numită calvină a lui Daniil din anul 1662 și preste cea unită a lui Patachi din anul 1715, ne restringem la concludsiunea, că episcopia sufragană a Făgărașului astăzi se manifestază în titulatura Metropolitului gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș, care întreține un vicariu episcopal în Făgăraș.

Mai încurcățivă se presintă istoria *episcopiei Silvașului* după cum o desvóltă autorul *Vechilor episcopii*. Și noi admitem ceea-ce scrie numitul autor (pag. 48) „că mănăstirea Prislopului de la Silvaș este fôrte vechiă, și (pag. 52) că acolo a esistat episcopie, ceea-ce ni-arată evident titlaturile episcopilor (recte Metropoliților) din Bělgrad“.

Admitem însă cu atât mai vêrtos cu cât numêroșii Cnezi din țera Hațegului, întră cari și preoții din familia Basarabilor de la Riușor și Șerel pe la anul 1435 s'au luptat pentru credința ortodoxă și alții asemenea, au trebuit să aibă și archiereii lor. Episcopii *Mateiu* și *Ioan de Capha* dimprejurul Hunedórei etc., pe timpul Corvinilor, încă s'au ținut de periferia diecesei Silvașului, și mănăstirile cele multe din țera Hațegului, cum a fost cea de la Stă

Maria-de-Pétră, cea din Colțu-Riului-de-móră, etc., încă au avut archiereii lor mănăstiresci, cari se provadă cele spirituale ale credincioșilor de acolo în prevalență Români.

Admitem și aceea, că Cocóna Zamfira, îngropată la mănăstirea Prislopului, a contribuit la repararea edificiilor mănăstiresci, dar că ar fi și înzestrat' o cu niscari-va moșii, nu avem nici o dovadă. Zamfira avea la Valea-Sângiorgiului o moșióră luată în zélog, care tocmai de aceea nici nu o puteá înstrăiná sau a o dărui mănăstirei. Dacă ar sta și aceea, că mănăstirea încă și pe la anul 1744, pe timpul lui Visarion, avea posesiuni la Silvaș și la satele dimprejur: Boița, Velióra, Tuscea, Lunca-Cernii și Farcadin, încă nu urméză, că le-a dărui Cocóna Zamfira, ci mai vêrtos cele vre-o 15 familii de Cnezi vechi din Silvașul-de-sus și -de-jos, ca posesori ai numitelor predie aparținétóre de ei.

Dar cea mai cutezată afirmațiune a numitului autor este, când dice, că în Silvaș residară episcopii Eftimie (1572—1574), Cristofor (1574—1579), Genadie (1579—1585) și Ioan de Prislop (1585—1599), ceea-ce nu se póte dovedí absolut cu nimica.

Acești ierarhi purtau titlul de *episcopi ecclesiarum Valachalium in Transilvania*, va să zică Metropoliți din Bělgrad, și dacă autorul Vechilor episcopii — fără de nici o dovadă — 'i aședă la Silvaș, acesta o face cu de repetite-ori manifestata tendință de a dovedi cu ori-ce preț, că la Bělgrad n'a esistat nici un metropolit până la Mihaiu Vitézul în anul 1599. Numai Ioan de Prislop a venit de la Silvaș la Bělgrad, dar nici acesta n'a fost episcop în Silvaș, ci numai egumen, care numai după ce a fost ales prin cler Metropolit al Bělgradului, a sosit aci și de aci s'a dus trecând prin Brașov la Metropolitul Ungro-Vlachiei spre sfințire.

Astăzi se presintă episcopia Silvașului prin Vicariul episcopal gr. cat. din Hațeg.

Deóre-ce autorul Vechilor episcopii se estinde în opul seu numai la cele din Ardél, lăsăm și noi de astă-dată neatinse episcopiiile ortodoxe din părțile Bihorului și ale Banatului, ieră ce se atinge de partea politică civilă, o vom tractá la alt loc și cu altă ocasiune.

Conclusiuni:

„A cunósce prin ce fase dure-
„róse a trecut neamul românesc până

„să ajungă la starea de față, care
„celor necunoscători de trecut li-se
„pare lucru natural și atât de simplu
„și fără să resulte din această stare
„de lucruri nici un merit pentru cei
„cari au făcut'o, este foarte folosi-
„toriu, este modul cel mai bun de a
„asigura apărători ai acestei stări de
„lucruri, este mijlocul prin care
„nouvele generațiuni învață a iubi și a
„venera memoria celor cari au rea-
„lisat evoluțiunea națională a nea-
„mului omenesc“ (V. A. Urechia:
„Cum era odinióră“, pag. 251).

Autorii *Vechilor episcopii și Satelor și preoților*, ca să pótă accepta o continuitate a ierarhiei române, pretind, ca Românii să arate încă din timpurile cele mai vechi, diplome, legi, statute organice, catedrale și o serie neîntreruptă de Arhierei metropolitani și sufragani pentru tóte diecesele ce au existat vre-odată, așa precum ne arată prezentul. La din contră poporul român din trecut a fost miserabil, care a avut numai sate și preoți, cărora Voivođii și Cócónele din Valachia și Moldova refugiați în țerile nóstre, din milă li-au adus câte un Arhiereu, li-au întemeiat câte o episcopie efemeră și în fine și Metropolia de Bělgrad.

Uită însă, că Românii în vremile vechi au avut o aristocrație puternică, cu moși întinse și cu castele în cari își apărau libertatea și independența națională și religioasă, cari îi puneau în stare de a 'și zidi bisericile și de a 'și crea și ierarchiile trebuincioase. N'au avut ei nevoie, ca Voievozii refugiați din statele vecine să le facă toate acestea.

La din contră Voievozii nostri au fost, cari au întemeiat statele vecine și au introdus acolo și pe ierarchii cei mai dintâiu, precum a fost Dragoș din Marmația, Negru de la Făgăraș, Basarabii de la Hațeg, etc. Acestia și următorii lor, apoi miile de Cnezi și nobili posesionați ni-au întemeiat nenumăratele mănăstiri provădute cu archierei, din cari s'au desvoltat eparchiile episcopale și metropolitane.

Ieră dacă acești ierarchi persecutați de fanatismul altor confesiuni s'au retras prin munți sau și-au schimbat cuibul reședinței lor de la un loc la altul, credincioșii i-au știut află pretutindenea, și episcopii au știut să țină legătura ierarchică între ei, au știut cine e Metropolitul lor și fără de firme aurite, și fără de tãmbălãuri demonstrative. Tóte

acestea erau gravate în inimile lor și ale credincioșilor.

În fine nu pot trece cu tăcerea faptul, că autorul Vechilor episcopii nu s'a sciut feri de boldul seu nativ, sau educativ, ca unde numai putea să dejosască pe ierarchii ortodoxi și să 'i caracterizeze de străini, furiași, de pseudo-episcopi, de calviniți, de supuși superintendentilor calvini și de câte altele, ridicând față de ei pe greco-catolicii, cari prin unirea cu biserica Romei au reînviat națiunea și literatura română, etc.

E frumos, ba chiar și o datorință laudabilă, ca un preot, cum e autorul Vechilor episcopii, să 'și apere, chiar să 'și laude și să 'și înalte biserica sa, — dar nu se cade să dejosască pe alta. Asta ar însemna tocmai ce dice proverbul, că taie copacii, pentru-ca tufele să ajungă mai înalte. E destul să 'și laude cineva biserica sa prin meritele ce le are, ieră nu prin comparațiune cu slăbiciunile altora.

Incheiu cu dicțiunea :

Quidquid agis prudenter age et respice finem!

